

- 4-го міжнародного екологічного форуму 13-14 вересня 2012 р. – Херсон, 2012. – С. 51-53.
4. Національний природний парк «Олешківським піски» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nppop.gov.ua/content>
 5. Плавні Нижнього Дніпра // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.artkavun.kherson.ua/gallery-ekologicheskaja_kultura-1.htm.
 6. Природа Херсонської області. Фізико-географічний нарис / [Відп. ред. М. Ф. Бойко]. – Київ : Фітосоціоцентр, 1998. – 120 с.
 7. Сільський зелений туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://visitkherson.gov.ua/tourism/selskij_zelenyj_turizm.
 8. Степи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pryroda.in.ua/step/turistichni-marshruti-xersonshhni>.
 9. Екскурсії/тури виходного дня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.more.ks.ua/entertainments.htm>

О.В. ГОНЧАРОВ

ГЕОГРАФІЧНІ УМОВИ І ДИНАМІКА РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ РЕГІОНІВ СВІТУ

Постановка проблеми. Машинобудування є однією з провідних галузей в світі, яка впливає на розвиток та стан економіки в кожній країні. Це головна галузь за кількістю зайнятих, за вартістю продукції та відповідно за часткою у всьому промисловому виробництві сучасної промисловості. Це зумовлено тим, що саме воно на самперед забезпечує всі галузі господарства знаряддями праці (машинами, устаткуванням, приладами та іншим), а населення предметами споживання. Створюючи найактивнішу частину основних виробничих фондів – знаряддя праці, машинобудування істотно впливає на темпи й напрями науково – технічного прогресу в інших галузях господарства, зростання продуктивності праці, інші показники, що визначають ефективність виробництва. Для машинобудування характерні особливо велика складність і розгалуженість внутрішньогалузевої структури, широкий асортимент продукції, активна участь у територіальному та міжнародному поділі праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом були зроблені значні кроки в бік розвитку машинобудівних комплексів. Однак багато ще попереду, оскільки ряд фахівців продовжують вважати, що досягнуто незначного прогресу в галузі машинобудування. Науковий підхід до оцінки динаміки розвитку машинобудівних комплексів розглядається в роботах учених: Майборода В., Джулій Д., Ткачук І., Беляєв О., Гофман Д., Промер Д., Гечік В.

Метою статті є характеристика географічних умов розвитку машинобудівного комплексу світу та аналіз динаміки розвитку окремих галузей машинобудування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Машинобудування є органічною складовою частиною кожного розвинутого промислового комплексу. Підприємства машинобудування поєднуються в одне ціле на основі спільної технології, сировини, а також призначення готової продукції.

Створюючи найактивнішу частину основних виробничих фондів – знаряддя праці, машинобудування істотно впливає на темпи й напрями науково – технічного прогресу в інших галузях господарства, зростання продуктивності праці, інші показники, що визначають ефективність виробництва. Динаміка розвитку машинобудівних підгалузей змінюється з роками, яскравим прикладом є автомобілебудування, де зростає виробництво автотранспорту щороку (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка розвитку світового виробництва автотранспорту.

Розміщення машинобудування в цілому визначається соціально-економічними факторами і насамперед наявністю досить великої кількості кваліфікованих трудових ресурсів, а також – споживачів готової продукції.

Машини є неймовірно складними технічними пристроями, вони складаються з безлічі окремих частин деталей. Виробляються окремі частини машин на заводах, що спеціалізуються на їх виробництві. Після цього здійснюється складання готових виробів. Для цих цілей створені комплекси взаємопов'язаних підприємств. До їх складу входять заводи-філії, що поставляють готові деталі і обладнання, і головний складальний завод. Такий взаємозв'язок називається кооперуванням. Воно здійснюється і між підприємствами, що входять в одну галузь, і з заводами, які відносяться до іншої галузі [5].

Основні фактори, що впливають на розміщення машинобудування в цьому випадку, це місцезнаходження таких підприємств всередині одного

економічного району і зменшення дальності перевезень. Це забезпечує комплексний розвиток господарства. Підприємства, які його випускають, прагнуть бути ближче до металургійних баз. Найбільші заводи, що відносяться до важкого машинобудування, розташовуються в районах видобутку залізних рудників.

Підвищення ефективності машинобудівного виробництва визначається не лише впровадженням у виробництво нових типів машин і устаткування, вдосконаленням його галузевої структури, реконструкцією та технічним переозброєнням основних галузей машинобудування (рис. 2).

Рис.2. Відсоток виробництва продукції машинобудування.

Великі можливості приховані у вдосконаленні територіальної організації галузі, кращій розміщеності її підприємств. На це істотно впливає традиційний рівень енергетичного машинобудування й використання виробничих потужностей, а також різні регіональні фактори й умови, потреба районів у продукції галузі, забезпеченість паливом, електроенергією, транспортом, наявність промислових майданчиків, тощо.

Енергетичне машинобудування – галузь, яка характеризується високою металомісткістю, малою працемісткістю продукції, що випускається невеликими серіями або поодинокими екземплярами. Підприємства таких галузей доцільно розташовувати у районах металургійних баз [4].

Треба підкреслити чималу роль спеціалізації та кооперування виробництва у енергетичному машинобудуванні. Спеціалізація виробництва передбачає концентрацію випуску конструктивно й технологічно подібних виробів, а також концентрацію окремих операцій у відокремлених галузях, на підприємствах. Перевага спеціалізації виражається у широкій механізації та автоматизації виробництва, можливості вдосконалення конструкцій та технологічних процесів. Вона сприяє зростанню продуктивності праці за рахунок використання продуктивнішого обладнання.

Машинобудівні підприємства, які виробляють продукцію малотранспортабельну, у зв'язку з її великою вагою і великими розмірами,

знаходяться в районах споживання. Це сільськогосподарське машинобудування, яке виробляє комбайни та іншу техніку, підприємства, що виробляють машини для лісової промисловості, гірниче обладнання і т.д. Важливість транспортного фактора визначається широким розвитком кооперації. При цьому виникає необхідність перевезення машин та їх деталей [2].

Загальне машинобудування об'єднує сільськогосподарське, хімічне машинобудування, виробництво шляхових машин та устаткування для індустрії і транспортне, яке включає літакобудування, суднобудування, вагонобудування, локомотивобудування.

Сільськогосподарське машинобудування має споживчий фактор розміщення і тому зосереджено у головних сільськогосподарських регіонах світу. Розвинені країни, котрі досягли найвищого рівня механізації сільського господарства, скорочують виробництво сільськогосподарської техніки, приділяючи увагу на підвищення її якості та технологічних можливостей, поступово поступаються своє лідерство країнам, що розвиваються за абсолютними показниками виробництва.

Транспортне машинобудування є однією з найважливіших галузей машинобудівного комплексу світу. На його частку припадає 35% (2015 р.) від загального обсягу виробництва. Як було сказано вище, до цієї галузі входить літакобудування, суднобудування, вагонобудування, локомотивобудування.

Транспортне машинобудування складається з виробництва автомобілів, морських та річкових суден, локомотивів, вагонів, трамваїв, тролейбусів тощо. Воно орієнтується переважно на економічно розвиненні країни, де є значний попит на цю продукцію, а також на сировинну базу [5].

Для виробництва складних і точних машин необхідні великі затрати кваліфікованої праці. Наприклад, для того щоб виготовити ткацький верстат, потрібно затратити близько 1000 годин робочого часу, а ракетний та авіаційний двигун збираються значно довше. Вирішальними факторами для розміщення таких галузей є висока концентрація населення та кваліфікація службовців і робітників. Максимально трудомісткими є верстато- та приладобудування.

Виробництво точних машин, механізмів, приладів та інструментів (точне машинобудування) поділяється на: виробництво приладів та інструментів, радіотехнічне й електронне машинобудування, електротехнічну промисловість. Продукція галузей цієї групи винятково різноманітна – це оптичні прилади, персональні комп'ютери, радіоелектронні засоби, авіаційні прилади, волоконна оптика, лазери й комплектувальні елементи, годинники.

Середнє машинобудування об'єднує підприємства малої металомісткості, але підвищеної трудомісткості та енергоємності. Вони розміщуються там, де є кваліфіковані кадри [1].

Середнє машинобудування включає групу машинобудівних підприємств, що характеризуються вузькою спеціалізацією, широкими зв'язками з звичайних коопераційних постачань. Сюди відносять автомобілебудування, літакобудування, верстатобудування (виробництво невеликих і середніх металорізальних верстатів), виробництво технологічного устаткування для харчової, легкої та поліграфічної галузей промисловості.

Автомобілебудування – одна з провідних галузей машинобудування, яка істотно впливає не тільки на розвиток машинобудування в цілому, але і на темпи і напрями науково-технічного прогресу в інших галузях господарства.

Автомобілебудування є матеріальною основою технічного переозброєння економіки. Науково-технічний прогрес прискорює накопичення капіталу, що в свою чергу сприяє підвищенню попиту на засоби виробництва, передусім на машини й устаткування [3].

Підвищення ефективності автомобілебудування визначається не тільки впровадженням у виробництво нових типів машин і устаткування, вдосконаленням його галузевої структури, реконструкцією і технічним переозброєнням. Великі можливості приховані у вдосконаленні територіальної організації галузі, кращому розміщенні її підприємств. На це істотно впливає традиційний рівень автомобілебудування та використання виробничих потужностей, а також різноманітні регіональні фактори й умови, потреба районів у продукції галузі, забезпеченість паливом, електроенергією, транспортом, наявність полігонів для випробування нової продукції і т.д. Крім того, важливою умовою раціонального розміщення галузі є наявність трудових ресурсів, зокрема кваліфікованих кадрів.

Машинобудування для харчової та легкої промисловості задовольняє потреби підприємств технологічним обладнанням, здатним виробляти продукцію для забезпечення життєдіяльності населення світу та суміжних галузей економіки. Розвиток харчової, легкої промисловості та промисловості побутових приладів неможливе без зміцнення світової машинобудівної бази, яка десятиліттями надійно забезпечувала формування лівової частки парку технологічного обладнання галузі [5].

Найважливішим фактором, визначальним розвиток світового машинобудування для харчової та легкої промисловості, є потреба в технологічному обладнанні для всіх підгалузей і виробництв.

Наука є опорою більшості сучасних галузей машинобудівного комплексу. Підприємства, що належать до технічно складних і найбільш прогресивним галузям, сконцентровані в центрах з найбільш розвиненою науковою базою. Це такі галузі, як електроніка, приладобудування, радіотехнічна промисловість, авіакосмічна і т.д.

Електротехнічна промисловість – галузь машинобудування, яка випускає продукцію для виробництва, передавання та перетворення

електроенергії у інші види енергії – механічну, світлову, теплову, хімічну. За вартістю продукції світова електротехнічна промисловість в 4-5 разів поступається електронної та в 3-4 рази – автомобільної [1].

Електронна і радіотехнічна промисловість – галузь промисловості, що виробляє електронні прилади (напівпровідникові, електровакуумні, п'єзокварцеві прилади, вироби квантовою, криогенною і оптоелектроніки, інтегральної оптики), резистори, конденсатори, штепсельні роз'єми і інші радіокомпоненти, спеціальне технологічне устаткування і апаратури.

У виробництві електронних засобів зв'язку немає особливо великої територіальної диференціації: на 3/4 воно концентрується в десяти найрозвиненіших країнах, у тому числі більше ніж на половину – у США, Японії та ФРН, а останнім часом – у Китаї та нових індустриальних країнах.

Виробництво приладів, та інструментів зорієнтоване тільки на райони з високою технічною культурою. Галузь відзначається мінімальною металомісткістю. Більшість її підприємств займається складанням виробів із деталей [4].

Провідне місце в приладобудуванні за кількістю і різноманітністю приладів, що випускаються, займають засоби вимірної техніки.

Приладобудування не лише створює і випускає такі прилади, але і забезпечує можливість комплексного вживання засобів аналітичної техніки в системах автоматичного контролю і регулювання технологічних процесів. Досягнення обчислювальної техніки дозволяють приладобудуванню істотно розширити арсенал методів і засобів автоматизованого управління технологічним устаткуванням, енергетичними установками промисловими підприємствами, транспортними засобами, науковими дослідженнями [2].

За вартістю продукції машинобудування, серед країн світу лідерами є США, Японія та Німеччина, наздоганяє їх Китай. Три перші країни очолюють три провідних регіони світового машинобудування – Північноамериканський (35% світового обсягу), Західноєвропейський (30%) та Східноазійський (20%) (рис. 3).

Регіон Північної Америки, до складу якого входять США, Канада і Мексика. Він дає понад 30 % усієї світової продукції машинобудування; відрізняється особливо широкою номенклатурою виробництва і високою якістю продукції, експортною орієнтованістю, але водночас і значною залежністю від імпорту.

Регіон Західної Європи за обсягами виробництва приблизно дорівнює Північній Америці і фактично поділяє з нею перше-друге місце. Регіон спеціалізується насамперед на масових видах машинобудування, включаючи верстат-, автомобілебудування та ін. Частка машинобудівної продукції в експорті найзначніша у Німеччини. Але за експортом машин і устаткування у розрахунку на душу населення перше місце не тільки в регіоні, а й у світі посідає Швейцарія.

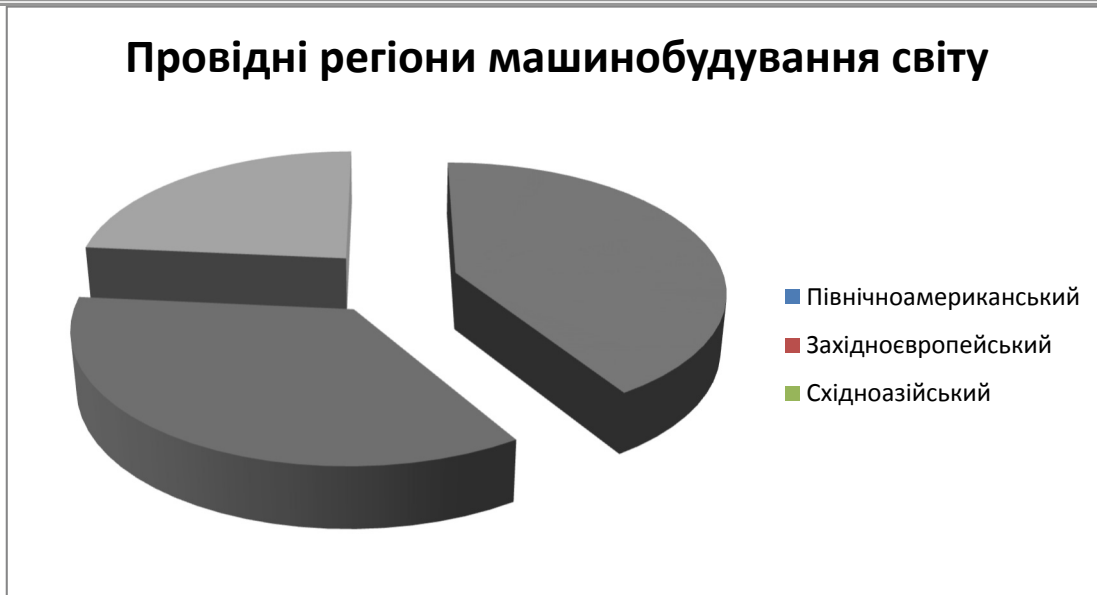

Рис. 3. Провідні регіони машинобудування світу.

Регіон, що охоплює країни Східної та Південно – Східної Азії. На нього припадає понад 1/5 світового машинобудування. На сьогодні за загальними обсягами машинобудування Японія поступається місцем лише США приблизно вдвічі, але за окремими його видами випереджає і США. Частка машинобудування в експорті Японії найбільша у світі (2/3).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, машинобудування є провідною галуззю промисловості світу, яке виробляє засоби виробництва для багатьох видів людської діяльності. Особливо велике значення машинобудування в прискоренні темпів НТР, інтенсифікації економічного розвитку та у збільшенні продуктивності праці.

Також важливим чинником є територіальна диференціація розміщення машинобудівних комплексів, орієнтованих на кооперування та металоємність, на споживача та транспортний чинник, трудові ресурси, наукові кваліфіковані кадри.

Розміщення машинобудування в цілому визначається соціально-економічними факторами і насамперед наявністю досить великої кількості кваліфікованих трудових ресурсів, а також – споживачів готової продукції.

Список літератури:

1. Іщук С.І. Розміщення промислових сил і територіальна організація виробництв / С.І. Іщук. – К. : Палівода, 2013. – 260 с.
2. Крижановский Б.Н. Потенциал машиностроения / Б.Н. Крижановский. – К. : Наукова думка, 1994. – 351 с.
3. Шаблій О.І. Міжгалузеві територіальні системи / О.І. Шаблій. – Л. : Вищ. шк., 2012. – 187 с.
4. Електротехнічна промисловість // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/>
5. Зростаюче виробництво електротехніки // [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.geograf.com.ua/>